

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Djurvälfärd i relation till socioekonomiska förhållanden i utvecklingsländer

Malin Jansson Lagerkvist

Självständigt arbete i veterinärmedicin, 15 hp

Veterinärprogrammet, examensarbete för kandidatexamen Nr. 2013:67

Institutionen för biomedicin och veterinär folkhälsovetenskap

Uppsala 2013

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Djurvälfärd i relation till socioekonomiska förhållanden i utvecklingsländer

Animal welfare in relation to socioeconomics in developing countries

Malin Jansson Lagerkvist

Handledare:

Jens Jung, SLU, institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Examinator:

Eva Tydén, SLU, Institutionen för biomedicin och veterinär folkhälsovetenskap

Omfattning: 15hp

Kurstitel: Självständigt arbete i veterinärmedicin

Kurskod: EX0700

Program: Veterinärprogrammet

Nivå: Grund, G2E

Utgivningsort: SLU Uppsala

Utgivningsår: 2013

Omslagsbild: -

Serienamn, delnr: Veterinärprogrammet, examensarbete för kandidatexamen Nr. 2013:67
Institutionen för biomedicin och veterinär folkhälsovetenskap, SLU

On-line publicering: <http://epsilon.slu.se>

Nyckelord: Djurvälfärd, Utvecklingsländer, Ekonomi, Afrika, PRA

Key words: Animal welfare, Developing countries, Economics, Africa, PRA

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	1
Summary	2
Inledning	3
Material och metoder	4
Litteraturoversikt	4
Definiering av begrepp	4
Motivation till ökad djurvälstånd	5
Kortsiktigt och långsiktigt utvecklingsarbete	5
Ekonomi och djurvälstånd	7
Framtid: Forskning, lagstiftning och utbildning för ökad djurvälstånd	10
PRA som arbetsmetod för djurvälståndarbete och utbildning i utvecklingsländer	11
Diskussion	12
Litteraturlöfteckning	16

SAMMANFATTNING

Lantbruksdjurens välfärd påverkas i stor utsträckning av människors sociala och ekonomiska förutsättningar. Brister i djurvälfärd skiljer sig således åt i olika länder beroende på bland annat djurhållningssystem, klimatförhållanden och utfodringsmöjligheter. Denna variation mellan länder medför behov av skiftande anpassningar och insatser för ökad djurvälfärd beroende på samhällets grundförutsättningar. Det finns tendenser till att industriländer försöker applicera sina forskningsresultat och kunskaper direkt på andra länder när de skall genomföra ett biståndsprojekt, något som sällan ger framgångsrika resultat om viktiga faktorer som kultur, tradition, miljö och religion ej tas med i beaktandet.

I utvecklingsländer, där människor plågas av svält, fattigdom och arbetslöshet finns det ytterst begränsade ekonomiska tillgångar att investera djurvälfärdsfrågor. Detta ökar behovet av ett "människofokuserat" djurvälfärdsarbete, där insatser för djurens välfärd samtidigt bidrar till ett ökat välbefinnande hos människor, antingen ekonomiskt eller hälsomässigt. Studier har visat att små välfärdsökningar för djur med låga produktionsnivåer sällan är kostsamma utan tvärtom kan öka produktionen och därmed lönsamheten för lantbrukaren i takt med ökat välmående hos djuren. Detta kan vara ett viktigt incitament för djurvälfärdsarbete i just utvecklingsländer där många av djuren är lågproducerande.

Forskning kring utvecklingsmetodik (d.v.s. olika sätt att bedriva utvecklings- och förändringsarbete) är oerhört viktig för att förstå vilka parametrar som är avgörande för att uppnå önskvärda resultat av en insats. Genom att se till det individuella samhällets grundförutsättningar och anpassa sina insatser ökar förutsättningarna för samhällsinvånarnas deltagande och därmed långsiktigheten i arbetet.

Detta är en litteraturstudie i syfte att samla befintlig kunskap kring djurvälfärdsarbete i utvecklingsländer, vilka faktorer som påverkar utfallet och vilka möjligheter det finns till förändring trots begränsade resurser att tillgå.

SUMMARY

Farm animal welfare is greatly influenced by social and economic conditions. Deficiencies in animal welfare are therefore unique in different countries depending on the particular farming systems, climate conditions and feeding management. This variation between the countries imposes the need for diverse adaptations and interventions to improve animal welfare, depending on society's fundamentals. There are tendencies that developed countries seek to apply their research and knowledge directly to other countries, in order to "help." This is rarely successful when important key factors such as culture, tradition, environment and religion is not taken into consideration.

In developing countries, where people are plagued by hunger, poverty and unemployment are there extremely limited financial resources to invest in animal welfare issues. This fact increases the need for a "people-focused" animal welfare work, where achievements for animal welfare at the same time contributes to increased well-being of humans, either financially or health-wise. Studies have shown that small increases in welfare for animals with low levels of production rarely are costly. On the contrary this increases production and hence profitability for the farmer as well as welfare of the animals. This can be an important incentive for animal welfare work, particular in developing countries where many of the animals produce less than elsewhere.

Research in the development methodology (i.e. different ways to conduct development and change management) is extremely important to understand which parameters are crucial to achieve desirable outcomes of an intervention. Looking at the individual society's fundamentals and adapt the action, increases the likelihood of local residents' participation and thus sustainability of the work.

This is a literature study to gather existing knowledge on animal welfare work in developing countries, which factors affect outcome and possibilities for a change despite the limited resources available.

INLEDNING

”When a parent lacks the resources to provide adequate food and care for a child, it is unlikely that animals will be adequately fed or looked after”. (“När en förälder inte har möjlighet att ge sitt barn tillräckligt med mat och vård är det inte troligt att djuren kommer bli ordentligt matade eller omhändertagna.”)

Med den här meningen inleder Cheryl M.E. McCrindle (1998) sin artikel ”The community development approach to animal welfare: an African perspective”. Det sammanfattar i en mening kärnan i problematiken kring djurvälståndarbete i världens så kallade ”utvecklingsländer”. I samhällen där många människor lider av svält, sjukdomar och fattigdom kan det tyckas omotiverat eller rentutav provocerande att ägna uppmärksamhet åt djurens situation och välfärd. Det är emellertid ett faktum att det finns ett stort antal djur i dessa fattiga samhällen som, precis som människorna, far väldigt illa till följd av de begränsade tillgångarna.

Ökad djurvälstånd går tyvärr inte alltid hand i hand med ökad lönsamhet, något som starkt begränsar insatsmöjligheterna för djurens välfärd, inte minst i fattiga samhällen. Utifrån dessa förutsättningar gjordes den här litteraturstudien med syftet att samla kunskap om på vilket sätt människors och djurs välfärd påverkar varandra och hur man kan arbeta för en ökad djurvälstånd i samhällen med ytterst begränsade ekonomiska tillgångar.

Studien fokuserar i första hand på lantbruksdjurens välfärdsfrågor då lantbruksdjuren, i högre utsträckning än t.ex. husdjuren, står i nära relation till människors ekonomi och tillgångar. Då även statsskick, kultur, religion, klimat och många andra faktorer påverkar ett lands förhållningssätt till djurhållning och djurvälstånd gjordes även en geografisk avgränsning till utvecklingsländer i Östafrika. Dock nämns även insatser och åtgärder som förekommer i andra delar av världen för att studera huruvida dessa skulle kunna vara applicerbara på fler platser.

I den här studien är det inte specifika lösningar på enskilda problem som är huvudfrågan, utan snarare de större perspektiven, vilka faktorer som väger in i en utvecklingsprocess och hur man når fram till genomförbara djurvälståndförbättringar i låginkomstsamhällen.

Följande frågeställning användes som utgångspunkt:

- Vad krävs för framgångsrikt djurvälståndarbete för lantbruksdjur i utvecklingsländer?
- Hur uppnår man långsiktig förändring?
- Vad motiverar människor till att vilja förbättra djurvälstånden?

MATERIAL OCH METODER

Rapporten är en litteraturstudie baserad på vetenskapliga artiklar men innehåller även inslag från policydokument och böcker. För att finna tillförlitliga och relevanta artiklar inom ämnet användes söktjänster i form av Web of knowledge, Primo och Google Scholar. Inledningsvis baserades sökningarna på relativt generella och breda sökord såsom "animal welfare AND developing countries" och " animal welfare AND Africa". Eftersom ekonomi, som är en betydande aspekt inom välfärdsarbete, inte diskuterades nämnvärt i de tidigaste artikelfynden gjordes ytterligare sökningar med sökord som "Animal welfare AND profitable" och "Animal welfare AND Africa AND economics.

Referenslistorna från de artiklar som tidigare hittats visade sig vara ytterligare en viktig källa för att finna fler artiklar som inte påträffats med hjälp av söktjänsterna eftersom titlarna ej innehöll de mest självklara sökorden.

Under arbetets gång gjordes även en fyra veckor lång studieresa till Kenya. Samtal och möten med lokalinvånare samt besök av olika djurhållningsformer har också bidragit med reflektioner, problematik och formgivning av det här arbetet.

LITTERATURÖVERSIKT

Definiering av begrepp

Utvecklingsland

Utvecklingsland eller U-land är ett omdiskuterat begrepp då det buntar samman ett stort antal länder med olika uppbyggnad, utseende och förutsättningar under en och samma kategori. I det här arbetet används begreppet utvecklingsland med hänvisning till IMF:s kategoriseringssystem, som ett samlingsnamn för länder med låg inkomstnivå per invånare, begränsad spridning av export på olika exportprodukter och låg grad av integrering i globala och finansiella system (IMF, 2012).

Djurvälfärd

Även djurvälfärd är ett omdiskuterat begrepp som saknar en entydig definition. I den här studien avses med begreppet djurvälfärd djurets fysiska och psykiska tillstånd, dess biologiska funktioner (som reproduktion, näringsstatus etc.), sjukdomsstatus, hur det upplever sin situation samt dess möjlighet att utöva naturliga beteenden. Detta sammanfattas väl i de fem friheterna som sammanställdes av FAWC 1979:

1. Frihet från hunger och törst
 2. Frihet från obehag
 3. Frihet från smärta, skada och sjukdom
 4. Frihet att utföra naturligt beteende
 5. Frihet från rädsla och oro
- (FAWC, 2009)

Motivation till ökad djurvälstånd

I Afrika utgör jordbruket cirka 65 % av alla arbetstillfällena (World Bank, 2013). I de afrikanska länderna söder om Sahara utgörs 25 % av jordbrukets GDP av animaliska produkter, vilket motsvarar 8 % av ländernas totala GDP (World Bank, 2011). Detta medför att det finns en indirekt men betydande länk mellan djur- och människovälstånd i Afrika, där många människors välfärd och ekonomiska situation berörs i allra högsta grad av boskapsproduktionen. De svåra klimatförhållanden som råder i stora delar av Afrika bidrar som drivkraft till att djurhållare strävar efter bästa möjliga hälsa hos sina djur (McCrimdell, 1998). Torka och betesbrist går hårdast åt de redan svaga, sjuka och undernärda individerna. Dessa bortfall innebär en stor förlust, såväl psykologiskt som ekonomiskt för djurhållaren (McCrimdell, 1998).

I ett samhälle som enbart baserades på moral skulle människans omtanke om djurens välfärd baseras på, och drivas av, respekt för djurens inneboende egenvärde, oavsett deras yttre värde för människan (Webster, 2001). En moralisk handling kan emellertid inte göras isolerat eftersom konsekvenserna av handlingen måste beaktas ur ett helhetsperspektiv där andra kännande varelser som jordbrukare eller konsumenter, som inte har råd med högre djurvälstånd, ingår (Webster, 2001). Filosofen och nationalekonomen Adam Smith som levde i slutet av 1700-talet hävdade att alla djur, inklusive människor, i första hand drivs och motiveras av egenintresse. Detta egenintresse innebär strävan efter välbefinnande, komfort eller undvikande av smärta, i människans fall kan det även handla om ekonomisk vinning (Webster, 2001).

”Djurskydd är i själva verket en del av människors välfärd, djurens preferenser och välbefinnande har relevans endast i den utsträckning som de är viktiga för oss. Vi svarar på våra föreställningar om djurens välbefinnande eftersom det får oss att må bättre att göra så, och obehagligt att ignorera vår påverkan på dem. Men om det finns någon konflikt mellan våra önskemål och djurets önskemål, är det vårt, som oundvikligen råder.” (McInerney, 2004)

Utifrån detta antagande om människans natur, kräver en strävan efter generell ökning av djurens välfärd att deras yttre värde för oss samtidigt ökar (Webster, 2001).

Det kan vara svårt att motivera att biståndspengar skall läggas på djurvälståndsarbete på en kontinent där svält bland människor är ett utbredd faktum, såvida den ökade djurvälstånden inte bidrar till ökad välfärd för människor. Ett paradigmskifte med människofokuserat djurskyddsarbete snarare än djur-centrerat, skulle dock kunna bidra till att djurskyddsarbetet blir mer framgångsrikt och i större utsträckning når sina mål framöver (McCrimdell, 1998).

Kortsiktigt och långsiktigt utvecklingsarbete

Insatser för att främja djurs och människors levnadsförhållande kan delas in i reaktiva och proaktiva åtgärder (McCrimdell, 1998). Reaktivt arbete innebär åtgärder av situationer som redan *har* uppkommit. Stora delar av djurvälståndsarbetet runtom i världen är reaktivt, till

exempel behandling av sjuka, skadade och vanvårdade djur, eller omhändertagande av hemlösa djur (McCrimdell, 1998).

Proaktivt arbete innebär *förebyggande* åtgärder för att undvika att en situation skall uppstå, där vaccinering, sterilisering eller utbildning är vanligt förekommande insatser (McCrimdell, 1998).

FN har formulerat vilka parametrar som ingår i en samhällsutvecklingsprocess och betonade då vikten av socialt välbefinnande, något som ofta hamnar i skuggan bakom faktorer som ökad hälsa och stärkt ekonomi. FN identifierade två viktiga byggstenar för en framgångsrik samhällsutveckling: deltagande av samhällets invånare samt tillgång av teknik och utrustning som bidrar till självhjälp (Groenewald, 1987). McCrimdell (2000) beskriver utvecklingsprocessen i liknande ordalag där stor vikt läggs vid begreppet "empowerment". Empowerment innebär arbete som uppmuntrar människor till att, med hjälp av sina egna kunskaper och förmågor, ta makten över, och förändra, sin situation och själva komma fram till vad som är bästa vägen framåt (McCrimdell, 2000).

Motsatsen till empowerment är ett så kallat paternalistiskt förhållningssätt, vilket innebär att en organisation, myndighet eller biståndsgivare fungerar som en ledande auktoritet som avgör vad som är bäst för samhället i fråga (McCrimdell, 2000). Det paternalistiska förhållningssättet uppmuntrar inte motivation eller självrespekt utan bidrar istället till en beroendeställning där samhällsinvånarna degraderas till passiva mottagare snarare än aktiva deltagare i utvecklingsarbetet. Detta har visat sig ha negativ inverkan på hållbarheten i utvecklingsinsatser då projektet ofta avstannar eller faller samman så snart finansieringen och styrningen från biståndsgivaren upphör (McCrimdell, 2000).

För att en utvecklingsprocess skall fungera effektivt i förlängningen krävs det att vetenskapliga mål och samhällsinvånarnas mål sammanfaller (McCrimdell, 2000). Trots att en viss åtgärd kan te sig som den optimala lösningen för en forskare eller utvecklingsarbetare krävs det att samhällsinvånarna själva delar den uppfattningen om man vill nå en långsiktig förändring (McCrimdell, 2000).

Inställningen hos invånarna präglas av en mängd faktorer som måste tas i beaktande vid en utvecklingsinsats (McCrimdell, 2000). Sociala och materiella tillgångar, tro, politik, traditionella metoder, kunskapsnivå samt kostnads-/nyttoförhållanden av interventioner kommer påverka mottagandet av ett presenterat initiativ hos samhällsinvånarna. För att nå fram till genomförbara förändringar krävs hänsynstagande till samtliga dessa faktorer om man vill nå stadiet av empowerment hos befolkningen. För att uppnå det önskvärda helhetsperspektivet krävs det att man gör en grundlig, holistisk och situationsanpassad samhällsanalys där man noterar alla inre och yttre faktorer som påverkar samspelet i samhället (McCrimdell, 2000).

Under hela den här processen är kommunikation av central betydelse. Hur, med vilken inställning och av vem ett budskap kommuniceras kan ha avgörande effekt på mottagandet i

samhället (McCrindle, 2000). Strikt vetenskapligt presenterade budskap kan väcka skepsis hos icke-vetenskapliga grupper och kön, ålder, utvecklingsnivå samt socioekonomiska förhållanden påverkar förhållningssättet hos såväl kommunikatör som mottagare. Det kan låta simpelt men färdighetsträning och positiv förstärkning är viktiga faktorer för att upprätta en hållbar förändring. Det är viktigt för att uppnå självförtroende och självtillit som motiverar samhällsinvånare att fortsätta driva utvecklingen (McCrindle, 2000).

Ekonomi och djurvelfärd

Världens befolkning har ökat med 2% per år de senaste 40 åren, där de största ökningarna har skett i utvecklingsländerna (Fraser et al., 2001). Under samma tid upplevde dessa länder en snabb ökning av animalieproduktionen, både genom utveckling av storskaliga system med instängda djur, och ett ökat antal traditionella småskaliga gårdar (Fraser, 2008). Idag producerar de mindre industrialiserade nationerna majoriteten av världens kött (Fraser 2008).

Även om många producenter i hög grad månar om välbefinnande hos sina djur, skulle få påstå att målet med kommersiellt jordbruk är att maximera djurens välfärd (Lusk&Norwood, 2011). Trots att många inom jordbruket vill hävda att ”produktionen är som lönsammast när djuren är som gladast”, krävs det inga avancerade ekonomiska resonemang för att inse att så inte är fallet. I en konkurrensutsatt miljö, krävs det att producenter som vill förbli i verksamheten antar produktionssystem och metoder som maximerar vinsten, och vinstmaximerande resultat är inte detsamma som djurvelfärdsmaximerande utfall (Lusk&Norwood, 2011).

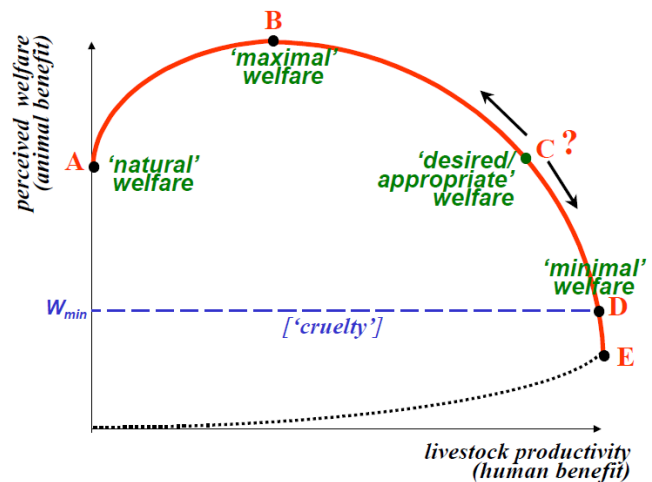
”Ur ett rent ekonomiskt perspektiv är lantbruksdjur endast en av de resurser inom jordbruket som aktivt producerar råmaterial till mänskliga livsmedelssystemet. Som resurser utgörs värdet av djur rätt och slätt av vad de bidrar till den ekonomiska produktionen. Den vård de får, och det sätt på vilket de används/behandlas bestäms logiskt enbart av vad som är nödvändigt för att upprätthålla denna produktivitet på lämplig nivå och för en lämplig period för att få maximal avkastning från resursen.” (McInerney, 2004). Det här är en rent ekonomisk beskrivning av ett lantbruksdjurs värde, där man ser till dess så kallade ”bruksvärde” (McInerney, 2004). I och med moraliska uppfattningar och etiska antaganden kan djur, i likhet med många miljö-element, dessutom ha ett ”icke bruksvärde”. Det är det värde som människor placerar på välbefinnandet av lantbruksdjuren, en upplevd nytta av att veta att de behandlas på ett lämpligt sätt även om de används för ekonomiska ändamål. Att vikta detta ”icke bruksvärde” ekonomiskt är en utmaning men om så görs underlättas rationella beslut kring kostnader som uppkommer vid djurvelfärdsinsatser. Att djur kan anses ha ett värde utöver sitt bruksvärde bygger på samma uppfattning som att människor har ett värde utöver vad de ekonomiskt bidrar med som arbetskraft i samhället (McInerney, 2004).

Denna grunduppfattning, huruvida djur har ett självständigt ekonomiskt värde som bör tas med i beräkningen utöver bruksvärdet, är en avgörande fråga eftersom inga åtgärder kommer vidtas, inga resurser kommer användas och inga ekonomiska kostnader kommer accepteras i jakten på ökad djurvelfärd om inte något ekonomiskt värde kan vinnas därifrån (McInerney, 2004).

McInerney (2004) menar att det finns ett övergripande förhållande mellan djurens produktivitet och deras välfärd. Hos djur med låg avkastning kan produktionen öka som en direkt konsekvens av ökad välfärd (genom förbättrad näringsstatus, bättre inhysning, sjukdomsbekämpning, etc.). Slutligen och oundvikligen nås emellertid en punkt där ytterligare produktivetsökningar resulterar i ökade välfärdskostnader då "intensitetökningar" och jordbruksteknik ytterligare försöker utnyttja de biologiska potentialen hos djuret (McInerney, 2004).

Figur 2: Konflikter mellan djurvälfärd och produktivitet.
(Ur "ECONOMICS AND POLICY", McInerney, 2004)

Fig.2: Över en viss punkt kommer högre djurskyddsnormer innebära uppoffringar i produktiviteten, och därmed en ekonomisk kostnad. Formen på denna kurva visar emellertid att initiala välfärdsförbättringar kan vinnas till mycket låga kostnader, men stegen mot "hög" välfärd blir allt dyrare.

Ett enkelt exempel på en initial välfärdsökning med få eller inga uppoffringar i produktivitet eller lönsamhet, kan iakttagas vid brännmärkningen av boskap. Brännmärkning är en av de vanligaste identifieringsmetoderna i Östafrika och innebär att djuren tillfogas stora brännmärken med hjälp av kol, strykjärn eller upphettade järnstänger (Masiga & Munyua, 2005). Detta genomförs utan bedövning och är inte bara smärtsamt och stressande för djuret, utan innebär samtidigt kvalitets- och värdeförluster av skinnen vid en senare försäljning. I det här fallet skulle både lantbrukare och djur gynnas av att byta till andra skonsammare, billiga identifieringsmetoder som är godtagbara enligt internationella normer. (Masiga & Munyua, 2005) I de här fallen är det ofta en fråga traditioner, motvilja till förändring samt lättillgänglighet av nya alternativ som gör att icke lönsamma metoder dröjer sig kvar (McCrindle, 2000).

Vid många insatser och åtgärder kan ekonomi således fungera som ett viktigt incitament eftersom grundläggande förbättringar av djurvälfärd i många fall bidrar till ekonomiska fördelar (Fraser, 2008). Brännmärkningen var bara ett av många exempel. På samma sätt kan en förändring mot mer human hantering, transport och slakt av djuren i utvecklingsländer minska betydande ekonomiska förluster som orsakas av blåmärken på köttet, och skador på hudar och krympning av slaktkroppen (Trent et al. 2003).

På samma sätt kan även utrotningsprogram mot infektionssjukdomar otvivelaktigt bidra till djurskyddsökningar samtidigt som det ökar produktionsvinster för jordbrukaren. Det

multinationella programmet för att utrota boskapspest, en allvarlig och ofta dödlig sjukdom hos hovdjur, är ett exempel på detta (Fraser 2008).

Då många samhällen i utvecklingsländerna inte själva har råd att bekosta uppstarten till djurvälståndssatsningar kan det behövas stöd från utomstående finansiärer, där till exempel internationella djurskyddsrelser kan komma att spela en betydande roll (Fraser, 2008). Exempel på lovande initiativ inkluderar ett samarbete mellan Humane Society International (HSI) och Food and Agriculture Organization (FAO) som ämnar till att främja human hantering, transport och slakt av djur i mindre industrialiserade länder (FAO, 2001). Genom den här typen av investeringar i utvecklingsländer kan olika välgörenhetsorganisationer bidra till uppstarten av långsiktiga och efterhand självgående välfärdsförbättringar.

Även insatser från internationella restaurangkedjor och andra företag kan komma att spela en viktig roll för djurvälståndet i utvecklingsländer. Några restaurangkedjor har uppnått betydande förbättringar för djurskyddet i industrialiserade länder genom att kräva att deras leverantörer uppfyller vissa normer (Grandin, 2001). Om sådana företag ställer liknande krav under hela den globala leveranskedjan, kan detta bidra till förbättrad djurvälstånd även i de delar av branschen som är lokaliserade i de mindre industrialiserade länderna, vilket i sin tur kan bidra till en generell höjning av de allmänna kraven (Fraser, 2008). Liknande resultat kan uppnås om finansiella institut kräver djurskydds krav som ett kriterium för produktionsstöd vid olika former av animaliska projekt (Fraser, 2008).

Även konsumenter bär ett stort ansvar för hur lantbruksdjur behandlas då deras preferenser och levnadsförhållanden direkt påverkar lantbruksdjurens ekonomiska värde (Fraser et al., 2001). Webster (2001) har i sin studie gjort beräkningar på hur olika djurvälståndsförbättringar för produktionsdjuren skulle påverka lantbrukare, varupriser och den enskilde konsumentens ekonomi. Hans slutsats är att kostnaderna för att genomföra betydande välfärdsförbättringar är triviala och väsentligt mindre för konsumenter än för jordbrukarna.

Det skulle kunna te sig som ett kontraproduktivt konstaterande då konsumenterna i ett utvecklingssamhälle sällan har ekonomisk kapacitet att backa upp sådana djurvälståndsinvesteringar. Flera studier (Bowles et al., 2005; Fraser, 2008; Keeling et al., 2012) förespråkar emellertid utvecklingsländernas möjligheter att slå sig in på den internationella marknaden genom att utveckla produktionen av nischade produkter, bland annat inom ekologisk odling och produkter med ökad djurvälstånd. För nuvarande är handeln med denna typ av produkter minimal i många av utvecklingsländerna men OIE:s pågående arbete med utformningen av grundläggande normer inom djurskydd kan komma att bidra med en harmonisering av standarder som ökar möjligheterna till internationell handel (Bowles et al., 2005).

Tillgången på billig arbetskraft gör att utvecklingsländer kan utveckla alternativa, mindre kapitalintensiva produktionssystem som istället kan tilltala djurskyddsmedvetna konsumenter internationellt (Fraser, 2008). Under de omständigheterna är omställningen till ekologiskt eller annan typ av nischad marknad relativt enkelt och detta kan ge producenterna tillgång till

lukrativa utländska marknader som t.ex. EU (Fraser, 2008). Den ekologiska matmarknaden förväntas öka framöver och kan därmed komma att innebära en betydande exportmöjlighet för producenter i utvecklingsländer (Bowles et al., 2005). Utvecklingen i Namibia är ett framgångsrikt exempel på hur ett utvecklingsland, genom ökat arbetet med djurskyddsnormer, garantisystem och spårbarhet, nått ett internationellt erkännande av produktkvaliteten i landets nötköttindustri (Bowles et al., 2005).

Framtid: Forskning, lagstiftning och utbildning för ökad djurvälstånd

Det finns flera viktiga möjligheter för djurvälståndsforskare att stödja djurskyddsinitiativ i mindre industrialiserade länder, i synnerhet genom tekniska biståndsprogram, forskning och utbildning. Hittills har djurskyddsvetenskap tenderat att vara ett eurocentriskt fält där mycket av forskningen gjorts på produktionssystem typiska för Europa och länder inom EU (Fraser, 2008). Forskningens riktning har därtill påverkats av faktiska, eller potentiella, EU-förordningar. En del av djurvälståndsforskningen som utförts i industrialiserade länder går även att applicera på utvecklingsländer, men då en stor del av studierna varit inriktade på inomhussystem ger de ytterst lite vägledning om djurhälsoproblem i mer traditionella djurhållningsformer. Några av de större djurhälsoproblemen i traditionella system har ingen motsvarighet i mer industrialiserade länder och har därmed varit föremål för mycket lite forskning (Fraser, 2008). De senaste årtiondenas lantbruksforskning har dessutom tenderat att till stor del fokusera på ökad produktivitet, effektivitet och återbering av investeringar. Därmed har ytterst lite uppmärksamhet ägnats åt lantbrukets inverkan på miljö, arbetshälsa, lantbrukssamhällen eller djurvälstånd (Fraser et al., 2001).

När vi nu går in i ett århundrade då stora delar av animalieproduktionen kommer att ske i de mindre industrialiserade länderna, är det av stor vikt för djurens välbefinnande att djurvälståndsforskare omdefinierar sin forskning så att den i större utsträckning kan tillämpas i andra delar av världen (Fraser, 2008).

Lagstiftning, reglering och tillsynskontroller kan vara ett annat viktigt medel för att öka djurvälståndet. Flera länder i världen är i behov av en förbättrad djurvälståndslagstiftning och upprättande av tydliga politiska ramar (Masiga & Munyua, 2005). I samband med strängare reglering ökar även kravet på oberoende granskningsenheter som kontrollerar efterlevnaden av lagstiftningen på gårdar och djurindustrier runtom i landet (Webster, 2001). Denna typ av kontrollprogram är emellertid svår genomförbara i många utvecklingsländer där produktionen är uppdelad på ett stort antal mindre gårdar (Fraser, 2008). Kontrollprogram är framför allt utformade för samhällen/länder där ett stort antal djur hanteras av relativt få anläggningar med ett mindre antal personal. I länder där animalieproduktionen och slaktprocessen är mindre koncentrerad kan många miljoner människor vara engagerade i att hantera och slakta djur, och program som bygger på kontroll kommer sannolikt att vara ogenomförbara (Fraser 2008).

PRA som arbetsmetod för djurvälfrädsarbete och utbildning i utvecklingsländer

Flertalet av studierna menar att utbildning är en av de viktigaste faktorerna för ökat djurvälfrädsarbete i utvecklingsländer framöver (Fraser, 2008; Keeling et al., 2012; McCrindle, 1998; Masiga & Munyua, 2005). Det är inte bara djurhållningspersonal som behöver utbildning inom djurskyddsfrågor utan likväl veterinärer och övriga samhällsinvånare för att främja och underlätta samhällsengagemanget (McCrindle, 1998).

Det är inte sannolikt att finna en lösning eller åtgärd för bättre djurvälfrädsarbete som går att applicera och lära ut i alla länder. Betydande regionala skillnader medför stor diversitet i vilka metoder som är lämpliga att tillämpa. Keeling et al. (2012) betonar vikten av att känna till "mognaden" hos ett land för att utifrån detta kunna identifiera lämpliga instrument som krävs för att nå en högre djurvälfrädsarbete. "Mognad" används i det här sammanhanget som en beteckning för graden av insikt om djurskydd som ett "problem" eller "debattämne" samt landets utvecklingsstadium på djurskyddsområdet. I studien har författarna sammanställt en "karta" eller "färdplan" som är tänkt att fungera som ett hjälpmedel för att kunna bedöma mognaden och behoven hos ett land. Tanken är att med hjälp av denna färdplan kan ett land eller en sektor lättare välja det mest effektiva instrumentet för att förbättra djurskyddet (Keeling et al., 2012)

Mc Crindle (1998) driver ett liknande resonemang där han menar att framgångsrika försök att arbeta för bättre djurvälfrädsarbete bygger på noggranna situations- och kostnadsanalyser, där kunskap om det aktuella samhället först samlas in och utvärderas innan insatsen utformas. Detta är i enlighet med den trend som setts vid landsbygdsutvecklingsarbete senaste åren, där arbetet i allt större utsträckning präglas av demokratiska och "bottenstyrda" drivkrafter snarare än diktatoriska toppstyrda metoder som dominerat tidigare (Motteux et al., 1999).

En av de viktigaste orsakerna till detta paradigmskifte är utvecklingen av nya, mer vidsynta och känsliga landsbygdsforskningsmetoder, där PRA, Participatory Rural Appraisal är den mest framträdande (Motteux et al., 1999). Participatory Rural Appraisal (ung. "Deltagande Landsbyggsvärdering") är en metod som bygger på uppmuntran av samhällsinvånare att själva beskriva sin situation, identifiera och prioritera sina behov, formulera en handlingsplan och diagnostisera problem som uppstår under implementeringen av planen (Leurs, 1997). Forskarna och utvecklingsarbetarna skall framförallt fungera som lyssnare, katalysator och, vid behov, utbildare (Motteux et al., 1999). Arbetet baseras därmed på effektivt och omfattande faktainsamlande samt invånardeltagande och medbestämmande i utvecklingsarbetet (McCrindle, 1998).

McCrindle (1998) föreslår att PRA, som tidigare använts i flera sammanhang av utvecklingsarbete, även skulle lämpa sig som metod för djurvälfrädsarbete i både i landsbygds- och stadssamhällen i utvecklingsländer.

Ett PRA-projekt inleds med att en arbetsgrupp besöker ett område och på plats gör en faktainsamling om samhällets utseende och förutsättningar. McCrindle (1998) betonar att arbetsgruppen, vid ett djurvälfrädsrelaterat projekt, bör innehålla veterinär- såväl som

sociologkompetens för att framgångsrikt kunna utvärdera problematik kring djurens hälsa och välfärd, respektive människornas socioekonomiska situation, kultur och religion.

Ett av nyckelbegreppen inom PRA är ”holistiskt perspektiv” vilket innebär att alla tänkbara element i samhället och interaktionen mellan dessa skall tas med i beaktandet (Motteux et al., 1999). För att arbetsgruppen skall kunna göra en sådan holistisk datainsamling används både direktobservation, viktiga informanter, semi-strukturerade intervjuer, workshops, ”brainstorming” och fallstudier för att snabbt och progressivt samla kunskaper ur flera perspektiv (McC Crindle 1998).

Efter faktainsamlingen samlas arbetsgruppen för att diskutera lämpliga åtgärder på de problem som iakttagits under förarbetet (McC Crindle 1998). Dessa lösningar analyseras, med hjälp av en ekonom, ur ett kostnads-/nytto perspektiv. De genomförbara åtgärderna rangordnas i en prioriteringsordning för att säkerställa att de viktigaste och mest akuta problemen hanteras först. Det finns tyvärr sällan tillräckligt med resurser att åtgärda alla problem på en gång (McC Crindle 1998).

När man kommit fram till vilka åtgärder som bör prioriteras och implementeras börjar en arbetsgrupp kontakta nyckelpersoner i samhället för att välja bästa tid, plats och omfattning av hur åtgärden skall inledas. Arbetet följs upp med upprepade utvärderingar och eventuella modifieringar för att uppnå bästa resultat (McC Crindle, 1998). McC Crindle hävdar att denna metod kommer att bli mer framgångsrik i att motivera missgynnade grupper för att förbättra välbefinnandet för djur i Afrika än ett reaktivt förhållningssätt.

DISKUSSION

Eftersom djurvälstånd i sig är ett tvärvetenskapligt ämne som berör flera olika discipliner är det osannolikt att komma fram till entydiga svar och lösningar på den problematik som uppkommer. Då djurvälstånd influeras av filosofiska och etiska aspekter, såväl som ekonomiska, är det omöjligt att utesluta ”tyckande” då det inte finns en allmänt accepterad uppfattning om vad god djurvälstånd innebär och vikten av den. Det tycks därför vara väsentligt att reflektera kring vad som motiverar människor att vilja sträva efter ökad djurvälstånd för att nå fram till åtgärder och arbetsmetoder som ett större antal människor är villiga att sluta upp kring.

Flertalet av källorna (McC Crindle, 1998; McInerney, 2004; Webster, 2001) belyser vikten av ett människocentrerat djurvälståndsarbete för att i större utsträckning nå en förändring. Även Webster, (2001) som menar att det i teorin borde vara människans moraliska respekt för djurens inneboende värde som styr vår omtanke om djuren, landar i uppfattningen att det i slutändan alltid är djurens ekonomiska värde som avgör vilken kvalitet av djurhållning som lantbrukaren har råd med (Webster, 2001).

Det täta sambandet mellan lantbruksdjurens avkastning och människors välfärd som råder i många utvecklingsländer, kan både verka som en begränsande faktor och som en möjlighet

för utveckling av djurvälferden. Det är viktigt att finna förbättringar och åtgärder som är synbart lönsamma för människor för att en förändring skall godtas i en sådan viktig sektor.

McCrinkle (1998) menar att proaktiva åtgärder är det som visat på störst framgång vid för långsiktigt välfärdsarbete i låginkomstssamhällen i Afrika. Det är inte svårt att se varför, en förändring av uppkomsten till problemet är självklart nödvändig för att en reform skall ske. Långsiktigheten skulle emellertid kunna vara en nackdel om det har till följd att utvecklingen sker så långsamt att människor tappar tilltron till ett projekt då de inte kan upptäcka några synbara resultat. I den mån det är möjligt skulle en kombination av proaktivt och reaktivt arbete kanske vara det allra bästa. På så vis skyddas även de individer som redan har blivit utsatta för brister och antalet individers lidande minimeras i största utsträckning, både på lång och kort sikt. Det är även viktigt att påtala att ett enkelspårigt reaktivt arbetssätt skulle kunna riskera att understödja uppkomsten till ett problem. Omhändertagande av övergivna djur är kanske livsavgörande för de utsatta individerna men det kan samtidigt medföra till att fler överger sina djur mer lättvindigt då de vet att det finns en "back-up".

Förhållandet mellan ekonomi och djurvälferd är komplicerat. Det finns flera exempel på djurvälferdsförbättringar för lantbruksdjur som genererar ökad avkastning och lönsamhet. Tyvärr finns det ännu fler exempel där lönsamheten ökar i takt med minskad hänsyn till djurens välfärd.

Faktumet att djurvälferdsförbättringar ibland kostar pengar behöver inte innebära ett problem i de situationer där djurens välbefinnande ändå anses vara en prioriterad fråga och ekonomiska resurser finns att tillgå. De ekonomiska aspekterna har dock ofta en bromsande effekt på djurvälferdsutvecklingen i sammanhang då engagemanget för frågan brister, och inte minst i samhällen där de ökade kostnaderna inte bara är en prioriteringsfråga utan helt enkelt ogenomförbara på grund av ytterst begränsad ekonomi. Detta är fallet i många utvecklingsländer vilket medför att ekonomin är en oerhört viktig aspekt att ta hänsyn till i arbetet med djurvälferd.

Lusk & Norwood (2011) är inne på samma tankar och menar att ekonomer har viktig kunskap att bidra med till djurvälferdsdebatten. Genom att göra fler ekonomiska analyser kringkonsekvenserna av både privatpersoners och myndigheters handlande, skulle kunna ekonomer kunna bidra till välfärdsökningar för både människor och djur. Vidare konstaterar de att mer forskning om de verkliga kostnaderna kring djurvälferd är nödvändig framöver för att kunna genomföra adekvata kostnads-/nyttoanalyser. De hävdar dessutom att de kostnads-/nyttoanalyser som hittills genomförts är speciesistiska, och endast överväger vilka fördelar och kostnader en viss förändring har för människor, något som Lusk & Norwood (2011) ställer sig kritiska till.

McInerney (2004) är en av de få källor som har försökt reda ut de ekonomiska aspekterna av djurvälferd. Hans resonemang kring produktionsdjurens bruksvärde, där de betraktas enbart som produktionsenheter, kan upplevas som krass och rentav provocerande ur en etikers perspektiv. McInerney betonar dock att detta endast är det objektiva, neutrala perspektivet i en

rent ekonomisk produktionsanalys och inte på något sätt uttalar sig kring hur människor *borde* se på djur. Tvärtom menar han att icke-ekonomiska övervägande uppenbart är relevanta att inkludera i utnyttjandet av djur. McInerney betonar emellertid att dessa icke-ekonomiska faktorer inte på något sätt är en följd av det faktum att djur skulle ha ett i ”inre värde” (vilket Webster, 2001 hävdar), utan att det är en återspeglning av mänskliga reaktioner, där vi människor upplever tillfredsställelse vid vetskapen om att kännande varelser behandlas på ett lämpligt sätt.

Slutligen konstaterar McInerney att det hade behövts en väl definierad skala för att bedöma och beskriva nivåer av djurvälstånd, för att utifrån detta kunna göra rimliga kostnads-/nyttoanalyser. Detta är enligt honom en viktig uppgift för framtida forskningsprojekt.

Lusk & Norwood (2011) sammanfattar ämnet såhär: ”Den verkliga frågan är inte om lönsamhet måste offras för att uppnå högre nivåer av djurskydd, utan snarare hur mycket”.

En vanlig företeelse är att vi i industrialiserade länder vill applicera vår forskning och eventuella slutsatser direkt på andra samhällen. Både McCrindle (1998) och Keeling et al. (2012) betonar vikten av att studera varje samhälls förutsättningar för att anpassa utvecklingsarbetet. Stadiet av ekonomisk och marknadsmässig utveckling, geografiska förhållanden som påverkar jordbrukssystemen samt kulturella olikheter genererar inte bara klimatskillnader i samhällsdebatten, utan påverkar även vilka styrmedel som är lämpliga att tillämpa för förbättrad djurvälstånd. Fraser (2008) delar denna uppfattning och skriver att varken lagstiftning, vetenskap eller andra metoder som används för att förbättra djurvälstånd i industrialiserade länder går att på ett enkelt sätt överföra på djurproduktionen på en mer global nivå.

Artikelförfattarna har flera olika förslag på vad som är de viktigaste arbetsområdena för ökad djurvälstånd framöver. McInerney (2004) hävdar att lagstiftning, reglering och tillsyn är de viktigaste metoderna för att fastställa miniminormer för djurvälstånd. Han menar att detta är det enda sättet att för allmänheten att säkert veta att alla djurhållare lever upp till godtagbara välfärds-kriterier. Fraser (2008) påpekar emellertid att lagreformer och strängare policys kan ha begränsad praktisk effekt i samhällen som saknar en kultur av efterlevnad eller där det finns otillräckliga resurser för inspektion och tillsyn, vilket är fallet i flera utvecklingsländer. I en tidigare artikel betonar Fraser et al. (2001) istället vikten av internationell harmonisering av normer och lagstiftning, och anser att internationella handlingsmyndigheter borde ta täten för ett sådant initiativ. Masiga & Munyua (2005) är inne på samma spår och menar att flera utvecklingsländer riskerar att begränsas från globala marknader i framtiden på grund av bristande regler om djurskydd vilket kan hämma exportmöjligheter och därmed viktiga delar av landets ekonomiska tillgångar.

Utvecklingsländernas möjligheter att expandera produktionen av nischade produkter såsom ekologiska, är något som förespråkas av flera av artikelförfattarna (Bowles et al., 2005; Fraser, 2008; Keeling et al., 2012). Webster (2001) uttrycker emellertid skepsis mot strävan mot denna typ av marknader. Han menar att dessa små kvantiteter av hög-välstånd-produkter

otvivelaktigt kommer göra att några få människor och djur mår bättre men att det inte kommer bidra till att lantbruksdjurens välfärd ökar i det större perspektivet.

Angående arbetsmetoder för utvecklingsarbete finns mycket skrivet. McCrindle (1998) menar att det paternalistiska förhållningssätt som dominerat i många år inte är hållbart utan oftast slutar i det som i dagligt tal kallas för ”bistånds-fällan” eller ”handout-syndrome”. Detta innebär att insatser kan se ytterst lovande ut inledningsvis men är helt avhängt på kontinuerliga bistånd och inte genererar en långsiktig utvecklingsprocess.

PRA är en av de metoderna som har fått stor spridning och uppmärksamhet sedan 1980- och 1990-talet (Motteux et al., 1999). Det är svårt att skaffa sig en objektiv uppfattning om konceptet då många artikelförfattare antingen är mycket kritiska eller lovordande angående PRA. Leurs (1996), som har försökt sammanfatta de utmaningar som uppstår vid PRA-arbete, menar att metoden kan bidra till ökad insikt, analys och utvärderingar hos människor i såväl landsbyggs- som stadssamhällen om det genomförs på rätt sätt. Han beskriver emellertid problematiken kring avsaknaden av välutbildad personal, finansieringar och inte minst de hierarkiförhållanden som uppstår vid PRA-personalens möten med samhällsinvånare. Begränsad tid för faktainsamlingen och stora kulturskillnader innebär ofta att det finns en större barriär mellan invånare och utvecklingspersonal än vad förespråkande texter vill förmedla. Leurs (1996) tar även upp problematiken kring förväntningar som kan uppstå då ett projekt drar i gång, förväntningar som kanske inte infrias i ett samhälle där utveckling inte ses som ett mål i sig, och där identifierad problematik inte finner någon genomförbar lösning. Grupperingar i samhället och ojämlikhet mellan kön och är ytterligare faktorer som bidrar till att alla faktiskt inte blir så deltagande som projektplaneringen avser. Det finns ytterst lite skriven feedback från samhällsinvånare själva som deltagit i PRA-projekt, vilket ytterligare försvårar bedömningen av dess eventuella framgång. Leurs konstaterar att PRA kan bidra till utvecklingsprocess med hög grad av självdeltagande men att benämningen ”PRA” har blivit så allmän att kvaliteten på en studie varierar mycket och beror till stor del på expertisen som utför den (Leurs, 1997).

LITTERATURFÖRTECKNING

- Bowles, D., Paskin, R., Gutiérrez, M., Kasterine, A., 2005. Animal welfare and developing countries: opportunities for trade in high-welfare products from developing countries. *Revue scientifique technique-Office international des épizooties* 24, 783.
- FAO, 2001. Guidelines for Humane Handling, Transport and Slaughter of Livestock. FAO Regional Office for Asia and the Pacific, Bangkok, Thailand.
- FAWC. Five freedoms.[online] (2009-04-16)
Tillgänglig: <http://www.fawc.org.uk/freedoms.htm>. [2013-08-11]
- Fraser, D., 2008. Toward a global perspective on farm animal welfare. *Applied Animal Behaviour Science* 113, 330–339.
- Fraser, D., Mench, J., Millman, S., 2001. Farm animals and their welfare in 2000. *State of the animals 2001*, 87–99.
- Grandin, T., 2001. Progress in Livestock Handling and Slaughter Techniques in the United States. *The state of the animals, 2001* 101.
- Groenewald, C.J., 1989. Community development. In: Coetzee, J.K. _Ed., *Development is for People*. Southern Book Publishers, pp. 256–271.
- IMF. World economic outlook. [online] (2012, april)
Tillgänglig: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/pdf/text.pdf> . [2013-08-11]
- Keeling, L., Immink, V., Hubbard, C., Garrod, G., Edwards, S., Ingenbleek, P., 2012. Designing animal welfare policies and monitoring progress. *Animal Welfare* 21, 95–105.
- Leur R., 1996. Current challenges facing participatory rural appraisal. *Public administration and development* 16, 57-72
- Leur, R., 1997. Critical Reflections on Rapid and Participatory Rural Appraisal. *Development in Practice* 3, 290-293
- Lusk, J.L., Norwood, F.B., 2011. Animal Welfare Economics. *Applied Economic Perspectives and Policy* 33, 463–483.
- Masiga, W.N., Munyua, S.J.M., 2005. Global perspectives on animal welfare: Africa. *Revue Scientifique et Technique del' Office International des Epizooties* 24, 579–587.
- McCrindle, C.M., 1998. The community development approach to animal welfare: an African perspective. *Applied Animal Behaviour Science* 59, 227–233.
- McCrindle, C.M., 2000. *Communicating with Rural Communities to Improve Quality of Life*. University of Pretoria, South Africa.
- McInerney, O.B.E., Hons, D.A.E., FRASE, H., 2004. *ECONOMICS AND POLICY*.

Motteux, N., Binns, T., Nel, E., Rowntree, K., 1999. Empowerment for development: Taking participatory appraisal further in rural South Africa. *Development in Practice* 9, 261–273.

Trent, N., Ormel, P., de Siles, J.L.G., Heinz, G., James, M., 2003. The state of meat production in developing countries: 2002. The state of the animals II: 2003 175–192.

Webster, A.J.F., 2001. Farm Animal Welfare: the Five Freedoms and the Free Market. *The Veterinary Journal* 161, 229–237.

World bank, 25 years: Part IV [online] (2011)

Tillgänglig: <http://www.worldbank.org/html/cgiar/25years/live.html> [2013-10-10]

World bank, Fact Sheet: The World Bank and Agriculture in Africa [online] (2013)

Tillgänglig: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRICAEXT/0,,contentMDK:21935583~pagePK:146736~piPK:146830~theSitePK:258644,00.html>
[2013-10-10]